

PRINCIPELE RADU AL ROMÂNIEI

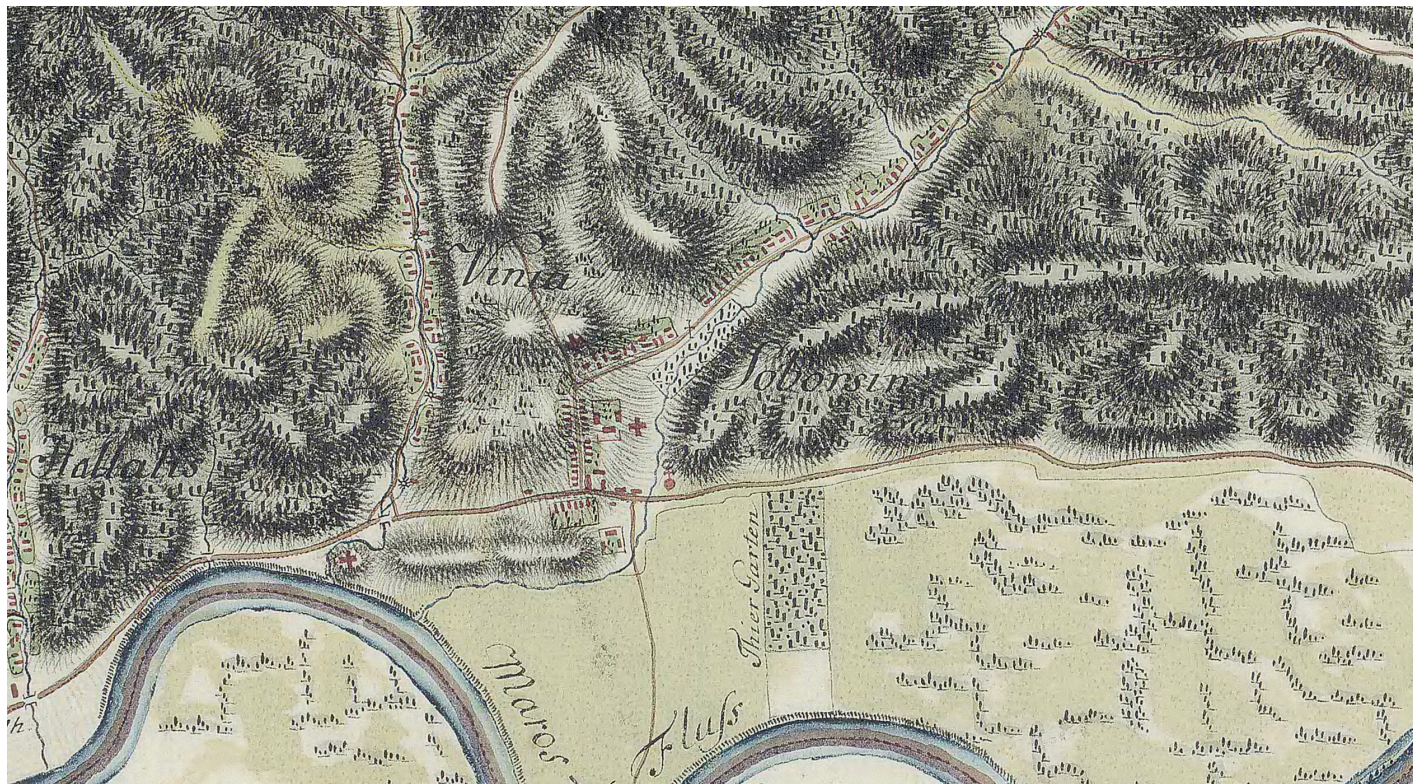
POVESTEA
CASTELULUI
SĂVÂRȘIN

CINCI SECOLE ALE DOMENIULUI

(sus) Ridicarea topografică a iozefină.

(jos) Blazonul Baronului de Forray.

Istoricul de artă József Sisa face o succintă descriere¹ a regiunii din jurul Banatului medieval: „La sudul Mureșului se întinde regiunea numită Banat, [...] cu pământuri foarte fertile, excelente pentru agricultură. În secolele al XVI-lea și al XVII-lea, Banatul a fost sub stăpânire otomană, iar apoi cucerit de armata habsburgică de la turci la sfârșitul secolului al XVII-lea. Banatul a fost repopulat în secolul al XVIII-lea cu ajutorul guvernului central. Timp de câteva decenii, a fost sub administrația militară habsburgică, apoi sub cea a Trezoreriei. Abia în 1779, instanța a încorporat Banatul în sistemul administrativ al Regatului Ungariei. În consecință, moșiile au fost scoase la licitație și au apărut noi proprietari. În deceniile următoare, nobilimea nou înființată a regiunii a ridicat conace, a amenajat parcuri și, în general, și-a îmbunătățit moșiile.“

Se pare că așezarea *Zawasyn* a apărut prima oară consemnată în documentele unui notar regal, în anul 1479.² Dar prima mențiune a localității, confirmată de documente de care dispun, datează din 1769, când satul *Soborsin* apare în detaliu descris de „Prima ridicare topografică militară a Imperiului Habsburgic“, numită „iozefină“³.

1. József Sisa, „Remarks on Heinrich Nebbien’s Work at Dolná Krupá and in the Banat Region“, referat susținut la Institutul de Istoria Artei, Centrul de Cercetări Umaniste din cadrul Academiei de Științe Maghiare, Budapesta, 2014. Textul poate fi găsit la adresa web: real.mtak.hu/21210/. (N. a.)

2. Între anii 1541 și 1699, porțiunea centrală din Regatul Ungariei (inclusiv Budapesta) a fost încorporată în Imperiul Otoman. Săvârșinul a fost parte a Pașalâcului Timișoara (Eyâlet-i Temeşvar, în turcă). (N. a.)

3. „Prima ridicare topografică militară a Imperiului Habsburgic“, adică „Josephinische Landesaufnahme“, a început în anul 1763, cu Silezia, Boemia și Moravia. Banatului i-a venit rândul în 1769–1772. Ridicarea topografică iozefină s-a încheiat în 1787. I-au urmat „A doua ridicare topografică militară a

Există presupuneri legate de existența moșiei (casă de vânatoare, un mic parc și pădure) la 1650 și de faptul că proprietatea a fost oferită de Împăratul Sfântului Imperiu Roman uneia dintre figurile proeminente ale comitatului.

Narcis Dorin Ion afirmă în articolul⁴ său dedicat Domeniului Regal Săvârșin: „Primul castel din Săvârșin a fost construit între anii 1650 și 1680 de familia Forray [...]“ Există, de asemenea, în alte surse, mențiunea că Baronul András de Forray senior s-ar fi născut la Săvârșin (în anul 1718).

Dacă este așa, atunci este posibil ca un strămoș al Baronului András (probabil bunicul său) să fi primit moșia Săvârșin în anul 1650 de la Împăratul Ferdinand al III-lea⁵. Un alt argument în favoarea ipotezei că Domeniul Săvârșin a fost în proprietatea familiei Forray în secolul al XVII-lea este existența conacului, format din trei corpuri, în centrul parcului, consemnat de ridicarea topografică iozefină. Dacă la 1769 exista pe proprietate un conac cu trei laturi, este de presupus că proprietatea se afla de mai multă vreme în posesia familiei Forray. În plus, pe ridicarea topografică apar alte două edificii ale domeniului: o clădire la intrarea pe proprietate, în care probabil locuia personalul, și o clădire peste drum de intrare, probabil a administrației moșiei. Aceste două clădiri există și astăzi. Prezența lor în anul 1769 dovedește că la Săvârșin se aflau reședința principală a familiei și centrul administrației domeniului.

Primul proprietar cert al Domeniului Săvârșin este, deci, Baronul András de Forray, născut în anul 1718⁶, probabil la Săvârșin. A fost funcționar public în Monarhia Habsburgică și a ocupat pozițiile de consilier guvernamental și comisar adjunct de poliție.

Pe 9 iunie 1784, în timpul răscoalei țăranilor conduși de Petre Baci, baronul a fost răpit și, ulterior, eliberat după negocieri cu autoritățile. Pe 9 noiembrie 1784, conacul a fost incendiat de răsculați. În mod sigur, incendiul nu a distrus integral clădirea, lucru dovedit de faptul că noul conac avea să fie construit doar două decenii mai târziu. În incendiu a dispărut însă întreaga arhivă a familiei, astfel încât multe dintre detaliile legate de proprietate și despre viața familiei Forray nu vor fi niciodată cunoscute.

Timbre de pe corespondență veche.

Imperiului Austriei”, realizată în anii 1836–1852 („Franzsiszeische Landesaufnahme”) și „A treia ridicare topografică a Imperiului Austro-Ungar”, între 1868 și 1880 („Franzisco-Josephinische Landesaufnahme”). (N. a.)

4. „Castelul regal de la Săvârșin”, în *Cotidianul*, 9 decembrie 2017, articol de dr. Narcis Dorin Ion, director general al Muzeului Național Peleş. (N. a.)

5. Ferdinand al III-lea (13 iulie 1608 – 2 aprilie 1657), Împărat al Sfântului Imperiu Roman, Rege al Ungariei, Croației și Boemiei, Arhiduce al Austriei (1637–1657). (N. a.)

6. După 1716, Banatul a intrat în componența Imperiului Habsburgic, iar în anul 1804 a devenit parte a Imperiului Austriac. Din 1867, a fost teritoriu al Imperiului Austro-Ungar, sub administrație maghiară. (N. a.)

(sus) András de Forray. Litografie de Franz Eybl, din 1845.

(jos) Placa funerară a Baronului Zefiz de Forray, Săvârșin.

András de Forray senior a participat la înăbușirea răscoalei. În anul 1787, a fost promovat în funcția de prefect adjunct al comitatului Arad și consilier regal pentru Principatul Transilvania. A primit gradul de cavaler al Ordinului Sfântul Ștefan⁷ al Împărătesei Maria Tereza⁸ a Austriei.

Baronul András a avut la vârsta de 63 de ani un copil, pe Baronul András de Forray junior, născut la Săvârșin la 17 noiembrie 1781⁹ și decedat în localitatea sârbească Futog din Imperiul Austriac, la 18 august 1830.

Baronul András senior a murit în anul 1788, la Săvârșin, patru ani după ce conacul său fusese incendiat (în 1784). Fiul avea, la moartea tatălui, vârsta de șapte ani.

Pe vremea Baronului András de Forray senior, Domeniul Săvârșin cuprindea păduri, un parc de 6,5 hectare și un conac, cu alte două dependințe separate, la stânga și la dreapta lui, formând un ansamblu de trei clădiri în formă de „U”. În partea de est a conacului era o mică biserică de piatră, chiar în perimetrul parcului. Toate aceste detalii apar clar pe „Prima ridicare topografică militară a Imperiului Habsburgic” (iozefină).

Satul Săvârșin era, la acel moment, foarte mic. Împreună cu clădirea așezată la intrarea în parc (alta decât cele trei corpuri de clădire ale conacului), în localitate existau doar 12 case.

După răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan¹⁰, Împăratul Iosif al II-lea¹¹ a desființat legarea de glie și le-a permis țăranilor să învețe carte. Astfel, au fost deschise școli primare pe lângă bisericile ortodoxe din comitatul Aradului, asemenea școli luând ființă și la Săvârșin, după 1785.

Nu se cunoaște identitatea mamei lui András de Forray junior. Tânărul baron a urmat studii universitare la Bratislava și apoi a lucrat în Cancelaria Curții Regale de la Budapesta. A avut misiuni guvernamentale în Italia, Franța și Anglia. Pe 19 martie 1805, András junior s-a căsătorit cu Contesa Júlia Brunszvik de

7. Ordinul Sfântul Ștefan a fost fondat de Împărăteasa Maria Tereza în anul 1764. Miklós Horthy I-a redenumit Ordinul Regal Maghiar Sfântul Ștefan, iar în anul 2011 el a fost transformat de autorități în Ordinul Maghiar Sfântul Ștefan. (N. a.)

8. Maria Tereza Walburga Amalia Cristina (13 mai 1717 – 29 noiembrie 1780), fiica Împăratului Carol al VI-lea al Sfântului Imperiu Roman. A domnit timp de 40 de ani, începând de la moartea tatălui ei, în octombrie 1740. A fost singura femeie care a condus Imperiul Habsburgic și Casa Imperială de Habsburg. (N. a.)

9. Pe piatra sa funerară de la Săvârșin scrie 1781 ca an al nașterii, dar în unele documente (online) apare anul 1780. (N. a.)

10. Răscoala din 1784, revoltă a iobagilor (români, maghiari și sași) împotriva constrângerilor la care erau supuși de autorități. (N. a.)

11. Iosif al II-lea (13 martie 1741 – 20 februarie 1790), împărat al Sfântului Imperiu Roman din 1765 până la moarte. A fost fiul Împărătesei Maria Tereza și al Împăratului Francisc I. (N. a.)

Korompa (1786 – 27 iulie 1866) și a avut trei copii: Zefiz¹², Yván (Săvârșin, 17 aprilie 1817 – Viena, 27 iunie 1852) și Júlia de Forray (Săvârșin, 1818 – 22 august 1863).

Baronul András junior a devenit membru al Adunării Naționale în anul 1824 și a fost numit de Împăratul Francisc I al Austriei¹³ șef-adjunct al comitatului Caraș. În anul 1825, suveranul austriac l-a numit șef al comitatului Csanád. András junior a murit la vârsta de 49 de ani la Futog (Serbia) și a fost îngropat la Săvârșin. În prima biografie științifică a lui Beethoven¹⁴ apare mențiunea că Baronul András de Forray, soțul Contesei Júlia Brunszvik, era un bun pianist (cânta la pianoforte) și un mare iubitor de muzică.

Soția lui András, Contesa Júlia, era fiica lui József¹⁵ Brunszvik, Conte de Korompa, și a Annei Majthényi de Kesselőkeő.

András junior și Júlia sunt cei care au ridicat noua clădire a conacului de la Săvârșin, după ce acesta suferise de pe urma incendiului din 1784. Presupun că varianta a doua a conacului a fost construită între anii 1805 și 1816. József Sisa¹⁶ menționează în lucrarea dedicată lui Heinrich Nebbien că tânărul cuplu a construit un conac în stil neoclasic la Săvârșin, iar Nebbien a fost rugat de tatăl Júliei, Conte József, să deseneze planurile parcului nou ridicatului clădiri.

(sus, stânga) Placa funerară a lui András de Forray junior, Săvârșin.

Inscripție funerară cu numele Baronului András de Forray junior, Săvârșin.

(jos) Portretul Júliei Brunszvik. Desen de Rudolf Grimm, cca 1850.

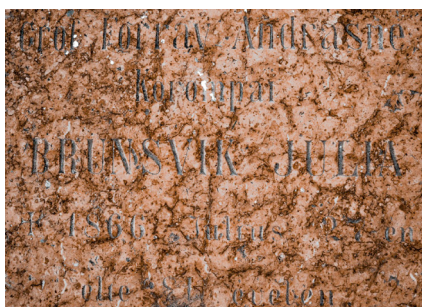
12. Baronul Zefiz de Forray (1810–1830) s-a născut și a murit la Săvârșin, la doar 20 de ani. (N. a.)

13. Francisc I (12 februarie 1768 – 2 martie 1835) a fost ultimul împărat al Sfântului Imperiu Roman (1792–1806), sub numele de Francisc al II-lea, și împărat al Austriei (1804–1835), sub numele de Francisc I. (N. a.)

14. Alexander Wheelock Thayer, *The Life of Ludwig van Beethoven*, vol. 2; gutenberg.org/files/43592/43592-h/43592-h.htm. (N. a.)

15. Conte József de Korompa (1750–1827) a fost fiul cel mic al Contelui Antal I Brunszvik de Korompa și frate al Contelui Antal al II-lea. S-a căsătorit la 20 ianuarie 1782 cu Anna Majthényi de Kesselőkeő (1769–1851). A fost tatăl Júliei Brunszvik de Korompa, viitoarea soție a Baronului András junior. József a mai avut un fiu, Conte August (1788–1825), și o fiică, Henrietta (1789–1857). (N. a.)

16. József Sisa, *op. cit.* (N. a.)

(sus) Castelul de la Săvârșin.
Pictură de Tide, 1816.

(jos) Inscricție funerară
a Contelui Yván de Forray, Săvârșin.

Mai mult decât atât, cea de-a doua construcție a conacului se găsește într-un tablou, realizat de pictorul Tide în anul 1816, care cuprinde și parcul. În tablou apare biserica de piatră situată la estul conacului. Clădirea apare în anul 1816 în cea de-a doua ei formă. Conacul nu are încă etajul I al lateralelor și nici marea terasă de la fațada de sud, adăugate ulterior. Pictura a fost prezentată de același József Sisa la o conferință ținută în Croația. De asemenea, în pictură apare în stânga castelului, adică în partea de vest, un ansamblu de clădiri din care astăzi a rămas doar Grajdul Vechi.

Baroana Júlia de Forray s-a născut la castelul bunicilor materni, conții Brunszvik de Korompa, în Dolná Krupá (astăzi, Slovacia), la 4 noiembrie 1812 (există mărturii care susțin că s-a născut la Săvârșin în anul 1818). Júlia Forray a fost singura fiică a Baronului András Forray de Soborsin și a Contesei Júlia Brunszvik. Copilăria și-a petrecut-o la Săvârșin, pe proprietatea tatălui, un loc descris ca fiind magic în jurnalele ei, descoperite mai târziu de către familia Nádasdy. S-a căsătorit la 17 mai 1835 cu Conte Lipót Nádasdy de Nádasd și Fogarasföld (Budapesta, 8 iulie 1802 – Budapesta, 18 iulie 1873). Júlia Nádasdy

Júlia Forray de Nádasdy.
Portret de Miklós Barabás, 1898.

a murit la Săvârșin, pe 22 august 1863, dar există și documente care atestă că locul decesului ei a fost Budapesta.

Iván de Forray (Săvârșin, 17 aprilie 1817 – Viena, 27 iunie 1852), al doilea fiu al lui András de Forray și al Júliei Brunszvik, a fost una dintre cele mai interesante personalități ale familiei, semănându-i tatălui său. El a studiat filosofia în anul 1834 și dreptul în anul 1835 la Universitatea din Pesta. Iván a fost un împătimit călător prin Europa, Orient, nordul Africii (Siria, Libia, Egipt) și Malta. O parte din averea familiei Forray (proprietăți din zona Săvârșin-Odvoș) a fost cheltuită în 1842 de către mama sa, Contesa Júlia, pentru a finanța aceste călătorii. A fost un important colecționar de artă.

În 1847, datorită faptului că Iván i-a adus împăratului de la Viena numeroase informații și descrieri ale locurilor vizitate, toți membrii familiei Forray în viață au fost

ridicați la rang de conți de Forray de Soborsin. La acel moment, mai existau trei membri ai familiei: mama, Júlia, contesă de Brunszvik și Baroană de Forray, Iván și sora lui, Júlia Forray de Nádasdy.

Contele Iván s-a îmbolnăvit într-una dintre călătoriile sale și a murit la Viena în 1852, la vârsta de doar 35 de ani. Sora sa, Contesa Júlia Forray Nádasdy, i-a publicat la Budapesta, în anul 1859, jurnalul de călătorie, iar fiul ei, Contele Tamás de Nádasdy (un talentat pictor și desinator), a realizat pentru acel volum 40 de imagini litografice inspirate din notițele unchiului său. Lucrarea este considerată și astăzi magnifică (prin imagini, calitatea hârtiei folosite și mai ales prin copertile de piele ornată). Odată cu dispariția Contelui Iván, familia Conților de Forray a devenit extinctă.

LEGĂTURA FAMILIEI BRUNSZVIK CU BEETHOVEN*

Contele Antal II Brunszvik de Korompa (1745–1793) s-a căsătorit cu Baroana Elisabeth Anne Wankel von Seeberg (1752–1830), cu care a avut patru copii: Teréz (27 iulie 1775 – 23 septembrie 1861), Franz** (25 septembrie 1777 – 1849), Josephine (28 martie 1779 – 31 martie 1821) și Karoline (25 martie 1782 – 12 ianuarie 1843). Reședința Contelui Antal și a Contesei Elisabeth Anne a fost magnificul Castel Brunszvik din Martonvásár, lângă Budapesta. Aici a fost găzduit Ludwig van Beethoven. În zilele noastre, la Castelul Brunszvik există un muzeu Beethoven. Familia Brunszvik a avut, de asemenea, o foarte frumoasă reședință la Dolná Krupá, în Korompa, Slovacia.

Contesa Teréz Brunszvik de Korompa (Bratislava, 27 iulie 1775 – Pesta, 23 septembrie 1861), fiica cea mare a Contelui Antal și a Contesei Elisabeth Anne, a fondat o școală de infirmiere în Ungaria, în anul 1828, a lansat Asociația Femeilor la Buda și Pesta și a inițiat un institut pentru educația femeilor, sprijinind egalitatea lor cu bărbații. Teréz și sora ei Josephine au luat lecții de muzică cu Ludwig van Beethoven, la inițiativa mamei lor. Se spune că marele compozitor i-a dedicat lui Teréz *Sonata nr. 24*. Teréz și-a publicat memoriile, în care este povestită pe larg relația familiei ei cu Beethoven, mai ales legătura marelui compozitor cu sora ei Josephine.

Contesa Josephine Brunszvik de Korompa (28 martie 1779 – 31 martie 1821) a fost probabil femeia cea mai importantă din viața lui Ludwig van Beethoven. Există 15 scrisori de dragoste semnate de Beethoven și destinate lui Josephine. Este probabil cea căreia i-a fost destinată misterioasa „Scrisoare către iubita nemuritoare“.

Fratele celor două contese, Contele Franz, a corespondat și el cu Beethoven. Există la Biblioteca Congresului SUA o scrisoare scrisă de marele compozitor și trimisă pe 13 februarie 1814 Contelui Franz. Diverse arhive păstrează numeroase documente ale legăturii dintre Beethoven și Teréz, Josephine și Franz.

Cu toate acestea, nu există nicio mărturie că Teréz, Josephine și Franz ar fi avut legături cu Săvârșinul, care se afla atunci în proprietatea verișoarei lor primare, Contesa Júlia de Brunszvik, și a soțului ei, Baronul András de Forray.

Ludwig van Beethoven, tânăr.
Portret de Isidor Neugass, 1807.

* Ludwig van Beethoven (botezat la 17 decembrie 1770 – 26 martie 1827), pianist german și unul dintre cei mai mari compozitori ai tuturor timpurilor. (N. a.)

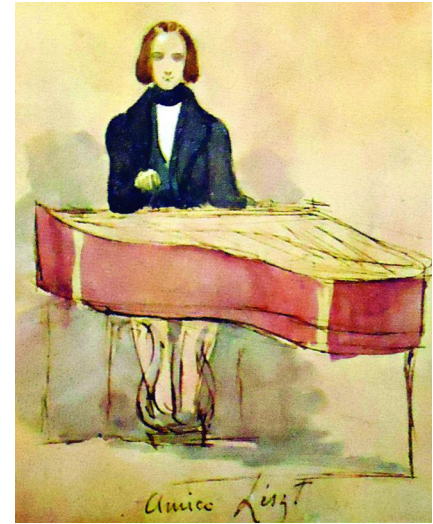
** Contele Franz Brunszvik de Korompa (25 septembrie 1777 – 23 octombrie 1849), fiu al Contelui Antal II (1745–1793) și frate al lui Teréz și al lui Josephine. A fost violoncelist și director de teatru. În 1823, Franz s-a căsătorit cu pianista Sidonie Justh (1801–1866). (N. a.)

Dacă este adevărată mențiunea din unele surse istorice că Ludwig van Beethoven a venit la Săvârșin în anul 1807¹⁷, atunci marele compozitor nu a putut fi decât musafirul Baronului András junior și al soției lui, Contesa Júlia. Există, de asemenea, așa cum am menționat, mărturia că András junior l-a cunoscut pe Beethoven, fiindcă baronul era iubitor de muzică, un solist talentat și un obișnuit al evenimentelor muzicale din imperiu.

Se spune că Franz Liszt¹⁸ a vizitat de mai multe ori domeniul și că a cântat la pianul din Salonul Mare al castelului. Dacă Liszt a vizitat Săvârșinul în timpul turneului său din 1846–1847, atunci este probabil că acest lucru s-a întâmplat

17. „Prin intermediul lucrărilor unor cercetători și istorici din Banat, o afirmație mai mult sau mai puțin utopică s-a dovedit o realitate istorică în ultimele decenii. Profesorul Josef Brandeis (1896–1978), profesor de muzică, violonist și istoric local din Timișoara, a dezvoltat această teorie încă din anii 1920 și s-au adăugat tot mai multe fapte cercetărilor sale. Aceasta arată o relație între datele biografice ale lui Beethoven și Banat. Această conexiune poate fi înțeleasă și în legătură cu cunoștința sa mai apropiată. Să încercăm acum să investigăm cele două afirmații: 1. Dragostea copilăriei lui Beethoven, Jeanette d'Honrath, a murit în Timișoara, iar mormântul ei se află acum în cimitirul din interiorul orașului și 2. Beethoven a stat în castelul Contesei Júlia de Brunszvik din Soborschin (cunoscut și ca Soborsin și Săvârșin). În plus, în urmă cu câțiva ani, în satul Oravița din sudul Banatului circula un zvon potrivit căruia o scrisoare de la Beethoven se afla în posesia unui cetățean al orașului. Până în prezent, însă, această afirmație nu a fost confirmată. Totuși, putea fi adevărat, deoarece inginerii și funcționarii austrieci veniseră în această regiune montană spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și contribuiseră la înălțarea culturii muzicale a orașului.” Până când ipoteza va fi confirmată, vom rămâne doar cu presupunerea. Fragmentul a fost preluat din articolul „Aus der ungarischen Puszt nach Wien“, de dr. Franz Metz, din revista *Edition Musik Südost*, în traducerea mea. Poate fi găsit pe pagina web: edition-musik-suedost.de/html/beethoven.html. (N. a.)

18. Franz Liszt (22 octombrie 1811 – 31 iulie 1886), compozitor, pianist, dirijor maghiar, fiu al lui Adam Liszt și al Mariei Anna Lager. A apărut în concert ca pianist la vârsta de 9 ani. Liszt a desfășurat un turneu în România între 2 noiembrie 1846 și 24 ianuarie 1847. A susținut concerte la Timișoara, Lugoj, Arad, Sibiu, Cluj, Aiud, București și Iași. (N. a.)

(sus) Franz Liszt la Iași, 1847.
Acuarela de Carol Popp de Szathmáry.

(jos) A doua ridicare topografică militară
a Imperiului Austriei, 1836–1852.

